

Гуьмсан муниципальни к1оштан
«Джалкхера №2 йолу йуккьера ишкол»

Барт бина
дешаран декъехула
директоран г1оьнча
Алимханова Х.Д. _____

28.08.2023 ш.

Ч1аг1йо
Гуьмсан к1оштан
Джалкхерчу №2 йуккьерчу
ишколан директор
Н.Х.Юнусов_____

31 .08. 2023ш № 272/3 йолчу
омрица дог1уш

Иссалг1ачу классехь нохчийн литература
хьехаран рузмалан тематически хьесап

К1иранах 2 сахьт
Дешаран т1ег1а: коьрта йукъара дешар

Хьехархо: Вашаева А.Ш.

2023 – 2024 дешаран шо

Нохчийн меттан 5 – 9-чуй классашна лерина программа

Кхеторан кехат

Нохчийн меттан коьрта юкьардешаран ишколана лерина программа хIоттийна:

- Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан, коьртачу дешаран программин буха тIехь;
- С.Э.Эдиловн нохчийн меттан герггарчу хьесапехь йолчу программин буха тIехь;
- Джалкхерчу юккьерчу ишколан дешаран хьесапан буха тIехь;
- Джалкхерчу юккьерчу ишколан коьрта дешаран программин буха тIехь.

Кху тIехь тидаме эцна юккьерчу юкьардешарна леринчу массо а тайпана дешаран декъан гIуллакхаш кхиоран а, вовшахтохаран а программин коьрта идейш а, лехамаш а, юьхьанцарчу юккьерчу дешаран герггарчу программашца йозаелла а, тIаьхьало йолуш а хилар.

Программа – иза белхан программа хIотторан бух бу: цо билгалдо инвариантни (тIедобжна декхар долу) дешаран дакъа а, шел тIаьхьа шен лаамехь дешаран чулацамах вариативни дерг харжа таро луш долу дакъа а. Юккьерчу юкьардешаран ишколана лерина герггарчу хьесапехь йолу программа шен чулацаман башхаллашца къаьсташ ю, цкъа-делахь, юккьерчу юкьардешаран системин предметийн чулацамца, шолгIа-делахь, Iамочеран психологически а, хенийн а башхаллашца.

Программа кхаа декъах лаьтта:

«Дешаран предмет караерзорехь кхочушдан лору жамIаш». Кхузахь довзийтина, хIун меттиг дIалоцу нохчийн матто юккьерчу юкьардешаран Iалашонашка кхачош; нохчийн мотт Iаморан Iалашонаш а, жамIаш а билгалдаьхна масех тIегIанехь – личностни, метапредметни, предметни; нохчийн маттах лаьцна юкьара хаамаш белла, базисни дешаран планехь цо дIалоцу меттиг а къастийна.

«Дешаран курсан чулацам». Дакъошка бекъна, Iамо билгалбина чулацам къастийна кхузахь.

«Дешаран-тематикин хьесап». Дешаран курсан теманаш, хIора тема Iаморна лерина сахьташ къастийна.

Дешаран-методически комплект (УМК)

I. Юккьерчу юкьардешаран ишколашна лерина нохчийн меттан Iаматаш:

1. Овхадов М.А., Махмаев Ж.М., Абдулкадырова Р.А. 5, 6-чуй классашна.
2. Овхадов М.А., Абдулкадырова Р.А. 7-чу классана.
3. Джамалханов З.Д., Вагапова Т.М., Эсхаджиев Я.У., Овхадов М.Р., Абдулкадырова Р.А. 8 – 9-чуй классашна.

II. Нохчийн меттан Iаматашна методически хьехамаш.

III. Диктантийн, изложенийн гуларш. Тайп-тайпана тексташ, тесташ.

IV. Дешаран дошамаш.

V. Белхан тетрадаш.

Дешаран хьесапаца цхьаьнадогIуш, нохчийн мотт Iаморна леринчу сахьтийн барам:

Класс	Шарахь	КIиранах
5	105	3
6	105	3
7	105	3
8	105	3
9	102	3

1. Дешаран предмет караерзорехь кхочушдан лору жамIаш

Нохчийн мотт – иза нохчийн кьоман а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан а мотт а, кьоман историн, культурин бух а бу. Цуьнца доьзна ду кьоман кхиар а.

Ненан меттан метапредметни декхарша билгалбоккху берана, цо школехь доьшучу хенахь, иза личность санна, кхиорехь массо тайпана а, юкьарчу амалехь а бен тIеIаткьам. Мотт дешархочун ойла, кхетам, суртхIотторан, кхоллараллин хьуьнарш кхиоран; личность санна, ша-шен вовзийтаран, ша-шена керла хаарш карадерзоран хьуьнарш кхиоран а бух бу, дешаран гIуллакх а цхьаьна вовшахтохар юкьа а лоцуш. Ненан мотт кьоман культурин, литературин, синьобздангаллин мехаллашка а, адаман обздангаллин, историн зеделлачуьнга а кхачоран гIирс а, дахарехь дIалоцу меттиг кьасторан некъ а бу.

Юкьардешаран юккьерчу ишколехь шатайпа меттиг дIалоцу нохчийн матто. Иза вовшашца юкьаметтигаш дIакхехьарехь, гонахара дахар довзарехь, кхетош-кхиорехь мехала гIирс бу.

Нохчийн мотт караберзоро таро лур ю дешархошна вовшашца юкьаметтигаш дIакхехьа, боккхачу кхиамца кхидолу меттанаш а, дешаран предметаш а Iаморехь онда гIорттор хилла дIахIотта а, хийцалучу хIокху дахарехь шен меттиг каро а.

ХIума довзаран гIирс ша хиларе терра, матто ойла кхияарна а, интеллектуальни а, кхоллараллин хьуьнарш кхиорна а, шаьш кхочушдечу дешаран гIуллакхийн шардарш карадерзорна а, шен хаарш лакхадахарна а, ша-шен вовзийтарна а тIехь аьтто бо.

Шен кьоман культура а, литература а, синьобздангаллин мехаллаш а, дуьненан Iилма а, культура а йовзарехь мехала гIирс а бу нохчийн мотт.

Нохчийн мотт дешархо кьоман гIиллакх-обздангаллин буха тIехь кхиорехь цуьнгахь кхидолчу кьаьмнашка лерам хилийтаран коьрта чIагIо а ю.

Юкьардешаран юккьера ишкол чекхьяьккхинчу дешархочуьнгахь нохчийн маттехула хила деза личностни жамIаш:

– нохчийн кьоман культурин коьртачу мехаллех санна, нохчийн маттах кхетам хилар, дешар тIехь а, кхетаман, кхоллараллин хьуьнарш, дешархочун гIиллакх-обздангаллица йобзна амалш кхиорехь а цо дIалоцучу меттигах кхеташ хилар;

– нохчийн мотт эстетически мехалла санна тIеэцар; цунах дозалла дар, цуьнан ларам бар; кьоман культурин хилам и хиларе терра, нохчийн меттан башхалла а, цIеналла а ларьян езар; мотт бийцар шардаре а, говза, шера бийцаре а кхачар;

– кьамел дечу хенахь шен ойланаш а, синхаамаш а паргIат бовзийта а, дешнийн барам а, караберзийна грамматически гIирсаш а тоьал хилар; ша дечу кьамелан тидамбеш, ша-шена мах хадо хааран хьуьнар хилар;

– нохчийн мотт уьйран, юкьаметтигаллин гIирс а, пачхьалкхан мотт а хиларх кхетар; нохчийн мотт дешаран, кьинхьегаман, говзаллин гIуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, юкьараллехь ша дIалоцу йолу меттиг билгалъярехь а оьшуш хиларх кхетар;

– вовшашца а, кхечу кьаьмнийн векалшца а юкьаметтигаш дIакхехьарехь нохчийн маттах пайдаэца кийча хилар; кьаьмнийн культурийн юкьаметтигаш дIакхехьарехь кьинхетаме а, машаре а хилар;

– шен кьоман а, РФ-хь дехачу кьаьмнийн а, дуьненаюкьара а культура йовзарехь нохчийн мотт мехала гIирс хиларх кхетар.

Юкьардешаран юккьера ишкол чекхьяьккхинчу дешархочо нохчийн маттехула карадерзо деза метапредметни жамIаш:

1) кьамелдаран массо а тайпа карадирзина хилар:

– барта а, йозанан а хаам цхьанатайпана тIеэца безаш хиларх кхетар;

– ешаран тайп-тайпана кепаш карайирзина хила езар;

– тайп-тайпанчу хьостанашкара хаамаш схьалаха хааран хьуьнар хилар, ШХГI, дешарна лерина компакт-дискаш, Интернетан гIирсаш юкьа а лоцуш;

– билгалчу темина коьчал схъалаха а, цхъана кепе яло а хаар карадерзор; шенна хаам схъалаха а, иза къасто а, цунна анализ ян а хаар; хаамийн технологи а, технически гIирсаш юкъа а лоцуш, йоьшуш я ладугIуш бевзина хаам хийца а, ларбан а, дIабовзийта а хаар;

– хиндолчу дешаран декъан гIуллакхийн (цхъаммо ша а, вукхаьрца цхъаьна а) Iалашо билгалъян а, хьалха-тIаьхьа дийриг билгалдан а, барта а, йозанан а кепехь цхъанатайпана жамIийн мах хадо хааран хьуьнар хилар;

– паргIатчу кепехь барта а, йозанехь а нийса шен ойланаш йовзийта хьуьнар хилар;

– шен нийсархошна хьалха доклад ян я цхъа хаамбан хаар;

2) – карадирзинчу хаарех, шардарех, карадерзорех дахарехь пайдаэцар;

– билгалбинчу барамехь яцIина (план, юхасхъайийцар, изложени, конспект) ладоьгIна я ешна текст юха схъайийца хаар;

– оьрсийн мотт Iаморехь нохчийн маттах пайдаэца хаар;

– меттан башхаллех пайдаэца хааар (нохчийн меттан, оьрсийн меттан, кхечу пачхьалкхийн меттанийн, литературин урокахь);

3) – тайп-тайпана юкъараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь, дийцаре дарехь, дискуссешкахь дакъалаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар.

Юкъардешаран юккъера школа чекхъяьккхинчу дешархочун нохчийн мотт караберзоран предметни жамIаш ду:

1) массо а тайпана къамелдаран кепаш карайирзина хилар (ладогIар, ешар, дийцар я къамелдар (говорение), йоза), гонахарчу адамашца йолу юкъаметтиг, тайп-тайпанчу хьелашка хьаьжжина, дIакхехьа аьтто бан.

2) личностан кхетаман а, кхоллараллин а хьуьнарш кхиорехь, йоза-дешар карадерзорехь, ша-шен дешар лакхадаккхарехь матто дIалоцучу меттигах кхетар;

3) ненан меттан коммуникативно-эстетически таронех пайдаэцар;

4) ненан маттах долу Iилманан хаарш шордар, системе далор; цуьнан тIегIанаш а, дакъош а вовшашца дозуш хиларх кхетам; лингвистикин базови кхетамаш, меттан коьрта цхъааллаш, грамматикин категореш караерзор;

5) дешан тайп-тайпанан кепара таллам бар (фонетически, морфемни, дошкхолладаларан, лексически, морфологически), предложени а, дешнийн цхъаьнакхетар а синтаксически къастор: текста, цуьнан чулацамца а, дIахIоттаман коьртачу билгалонашца, исбаьхьаллин гIирсех пайда эцарца а боьзна таллам бар;

6) хIоьттинчу хьоле а, къамелан стиле а хьаьжжина, шен ойла а, синхаам а ненан маттахь паргIат бийца хаар, шен меттан дешнийн хазна (лексика) алсамъяккхар, дечу къамелехь грамматически гIирсех пайдаэца хаар.

7) нохчийн меттан лексикин, фразеологин коьрта стилистически гIирсаш а, нохчийн меттан коьрта норманаш (орфоэпически, лексически, грамматически, орфографически, пунктуационни) а, къамелан оьздангаллин норманаш а караерзор; барта а, йозанан а аларшкахь зеделлачу пайдаэцар; къамелан тIегIа лакхаяккха гIертар;

8) меттан оьздангаллех, адамийн юкъарчу мехаллех санна, жоьпалла кхоллар.

Къамел а, къамелан тIекаре а

Арахецархо хууш хир ву:

- тIекаре яран тайп-тайпанчу хьелашкахь монологан тайп-тайпанчу кепех пайдаэца (дийцар, суртхIоттор, ойлаяр; монологан тайп-тайпана кепаш цхъаьнаялор);

- диалоган тайп-тайпанчу кепех тIекаре яран хьелашкахь пайдаэца;

- тIекаре яран тайпаналлин хьелашкахь къамел лелоран барам ларбан;

- къамелан тIекаре яран процессан коммуникативни бохамех хьалхавала.

Арахецархочуьнан таро хир ю Iама:

- жимачу докладца ладугIучарна хьалха къамел дан; проект, реферат нахалахь (публично) йовзийта; нахалахь шена хетарг тIечIагIдан (чекхдаккха);

- проблемаш коллективни йийцаре ярехь дакъалаца, шена хетарг тӀечӀагдан, ша бакъ хиларх тешо;
- коммуникативни декъехула ца нисделлачуьнан коьртачу бахъанех кхета а, царех кхето а.

Къамелан гӀуллакхдар

ЛадогӀар (аудировани)

Арахецархо хууш хир ву:

- ладогӀаран тайп-тайпана кепех пайдаэца (ладогӀначу текстах кхоччуш кхеташ, коьртачу чулацамах кхеташ, оьшу хаамаш схьахаржа хууш); ладогӀначу текстан чулацам хьалха хӀоттийначу коммуникативни лалашонца цхьаьна богӀуш барта схьабийца;
- барта кепехь темех, коммуникативни хьесапах, коьртачу ойланах кхето а, шен ойла цхьана кепе ерзо а, дешаран-лилманан, публицистически, официални-гӀуллакхдаран, исбаьхьаллин аудиотекстийн ойланийн некъ схьабийца а, къасто коьрта а, кхачаман оьшу а информаци, барта кепехь цунах кхето а;
- планан, тезисийн, дешархочун изложенин (ма-ярра, хаьржина, яцӀина) кепехь дешаран-лилманан, публицистически, официални-гӀуллакхдаран, исбаьхьаллин аудиотекстийн чулацам схьабийца.

Арахецархочуьнан таро хир ю лама:

- публицистически текстан гуш йолчу а, къайлах йолчу а (текстан чулацамехь) хаамех кхета (ШХГӀ-хь а цхьаьна), барта кепехь цуьнан анализ ян а, цунах кхето а.

Ешар

Арахецархо хууш хир ву:

- ешначу дешаран-лилманан, публицистически (хаамийн а, аналитически а, исбаьхьаллин-публицистически а жанрийн), исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхета а, уьш барта кепехь тӀекаре яран хьелашца хьаьжжина а, цул сов дешархочун изложенин (ма-ярра, хаьржина, яцӀина) кепехь, планан, тезисийн (барта а, йозанан а) кепехь юхаяло а;
- хьалха хӀоттийначу коммуникативни хьесапца догӀучу довзийтаран, талламан, хьажаран ешаран некъех дарехь йолчу говзаллех пайдаэца;
- схематически билгалбина хаам йозуш йолчу текстан кепехь;
- дешаран книгах, справочникех, кхечу хаамийн хьостанех, ШХГӀ а, Интернетан гӀирсех а цхьаьна а, болх баран некъех пайдаэца;
- билгалъяьккхинчу темица коьчал схьакъасто а, цхьаьнатоха а, схьахаьржинчу хааман анализ ян а, хьалха хӀоттийначу коммуникативни хьесапца цхьаьна ялош и йовзийта а.

Арахецархочуьнан таро хир ю лама:

- ешначу тайп-тайпанчу функционални-стилан а, жанран а тексташкара гуш а, къайлах а (хьулбина а) болчу хаамах кхета, анализ ян, мах хадю.
- тайп-тайпанчу хьостанашкара оьшу хаам схьаэца, шена хетарг ала.

Дийцар (говорение)

Арахецархо хууш хир ву:

- мехалчу социални-оьздангаллин, гӀиллакх-оьздангаллин, 1ер-дахаран, дешаран теманаш (цаьрца цхьаьна лингвистически а, цул сов, шайн чулацамца ламош йолчу кхечу дешаран предметашца йоьзна йолу а) тайп-тайпанчу коммуникативни агӀонашца лалашонийн а, тӀекаре яран хьелашца а йогӀуш (хаам, дешаран-лилманан тӀекаре яран хьелашца жимо доклад, хиламах 1ер-дахаран маттаца дийцар, истори, къамелехь, къовсамехь дакъалацар) барта монологехь, диалогехь долу аларш (мах хадоран амалца дерш а цхьаьна) кхолла;
- лалашонаш, цхьаьна кхочушдечу дешаран гӀуллакхдаран план, болх дакъошка бекъар дийцаре дан а, нийса кеп яло а;
- билгалъяьккхинчу темица тайп-тайпанчу хьостанашкара коьчал схьаэца, вовшахтоха, анализ ян, тӀекаре яран къастийначу хьелашка хьаьжжина, барта кепехь и йовзийта;

- х1инцалерчу нохчийн литературни меттан коьрта орфоэпически, лексически, грамматически норманаш барта къамелан т1екаре яран дарехь ларъян; лексикех а, фразеологех а, къамелан оздангаллин бакъонех а стилистически нийса пайдаэца.

Арахецархочун таро хир ю 1ама:

- барта монологан а, диалоган а тайп-тайпанчу кепехь, жанрехь дешаран-1илманан (1амочу дешаран предметийн коьчал т1ехь), социальни-оздангаллин а, г1уллакхан т1екаре яран юкъаметтигашкахь а аларш кхолла;
- докладца ладуг1учарна (аудиторица) хьалха вистхила; нахалахь шен проект, реферат йовзуйтуш чекхъяккха (защитат);
- дешаран-1илманан т1екаре яран норманаш а ларъеш, дешаран-1илманан темица йолчу дискуссехь дакъалаца.

Йоза

Арахецархо хууш хир ву:

- тайп-тайпанчу коммуникативни аг1онийн 1алашонаш а, т1екаре яран хьелаш тидаме а оьцуш, йозанан монологически аларш кхолла (социальни-оздангаллин, г1иллакх-оздангаллин, 1ер-дахаран, дешаран теманашца дешархочун сочинени, хиламах дийцар, тезисаш, отзыв, расписка, тоьшалла, заявлени);
- дешархочун дийцаран кепехь, я тезисаш ялорца, я план х1отторца ладобг1начу а, ешначу а текстан чулацам (буьззина, боцца, хаьржина) бийца;
- вайзаманан нохчийн литературни меттан йозанан коьрта лексически, грамматически, орфографически а, пунктуационни а бакъонаш практикехь ларъян; стилистически нийса лексикех, фразеологех пайдаэца.

Арахецархочун таро хир ю 1ама:

- рецензеш, рефераташ язьян;
- аннотаци, конспекташ, тезисаш х1итто;
- резюме, г1уллакхан кехаташ, д1акхайкхорш х1итто.

Текст

Арахецархо 1емар ву:

- планан (цхьалхе, чолхе), тезисийн, схемийн, таблицийн, кхечу кепехь а чулацам балаш, текст кечьян;
- йозуш йолу текст кхолларан лехамаш тидаме а оьцуш, тайп-тайпанчу кепийн, стилийн, жанрийн шен тексташ кхолла а, нисьян а.

Арахецархочун таро хир ю 1ама:

- барта а, йозанан а кепехь дешаран-1илманан (аннотаци, рецензи, реферат, тезисаш, конспект, къамелехь дакъалацар, дискуссеш) тексташ кхолла, официални-г1уллакхан тексташ (резюме, г1уллакхан кехат, д1акхайкхор (объявлени)) кхолла.

Меттан функционални башхаллаш

Арахецархо 1емар ву:

- тайп-тайпанчу жанрийн тексташ вовшах къасто а, царна анализ ян;
- барта а, йозанан а аларш тайп-тайпанчу стилашкахь, жанрашкахь, къамелан тайпанашкахь (отзыв, хаам, 1илманан стилаш жанр санна доклад); вистхилар, интервью, публицистически стиль санна репортаж; расписка, тоьшалла, официални-г1уллакхан стиль санна заявлени; дийцар, къамелдар, къамелдаран жанр санна къовсам; дийцаран амалехь тексташ, рассуждени, описани; тайп-тайпанчу функционални-маь1нийн къамелан тайпанашца цхьаьнайог1уш кхолла;
- нехан а, шен а къамелан аларш тайп-тайпанчу функционални аг1онаш коммуникативни лехамашца а, меттан нийсаллица а цхьаьнайог1уш хиларан мах хадо;
- къамелан кхачамбацарш, тексташ нисьян;

- шен накъосташна хьалха вистхила жимачу информационни хаамашца, иштта докладаца а, хаамца а дешаран-1илманан темица йог1уш йолу.

Арахецархочун таро хир ю 1ама:

- тексташ къамелан амалца, 1илманан, публицистически, официально-г1уллакхан, исбаьхьаллин литературан тексташ, шена хетарехь, лексически, морфологически, синтаксически г1ирсийн башхаллах пайда а оьцуш, анализ ян а, къасто а;

- тайп-тайпанчу функционални стилийн, жанрийн (аннотаци, рецензи, реферат, тезисаш, конспект дешаран-1илманан стилан жанр санна) тексташ кхолла; дешаран-1илманан тема на йолчу дискуссиашкахь дакъалаца; резюме, г1уллакхан кехат, обявлени официально-г1уллакхан стилехь х1отто; вистхилар, информационни хаам, сочинени-ойлаяр публицистически стилехь кечдан; къамелехь, 1ер-дахаран т1екаренан къовсамашкахь, къамел лелоран бакъонаш ларъеш, дакъалаца; 1ер-дахаран дийцарш, истореш кхолла, доттаг1аллин кехаташ яздан, маттаца боцу лехамаш тидаме а оьцуш, меттан г1ирсех пайда а оьцуш;

- нахалахь дечу къамелан кепехь болчу хьежаман композици, аргументаци, меттан куц, кхиамаш х1иттийначу коммуникативни хьесапийн анализ ян;

- шен накъосташна хьалха жимачу протокольно-этикетан, самукъадаккхаран, кхеторан къамел деш вистхилар.

Маттах долу юкъара хаарш

Арахецархо 1емар ву:

- коьртачу юкъараллин функцешца нохчийн мотт къасто;
- литературни меттан а, диалектана а юкъара башхаллаш къасто, 1ер-дахаран мотт, меттан корматаллин тайпанаш, жаргон а, церан башхаллаш къастаян;
- меттан коьрта суртх1отторан г1ирсех пайдаэцарца мах хадо.

Арахецархочун таро хир ю 1ама:

- Мотт кхиорехь гоьбевллачу лингвистийн юкъадилинарг къасто.

Фонетика а, орфоэпи а. Графика

Арахецархо 1емар ву:

- дешан фонетически анализ ян;
- литературни меттан коьрта орфоэпически бакъонаш ларъян;
- дошамашна а, справочникашна а т1ера оьшу хаам схьаэца; тайп-тайпанчу г1уллакхдарехь цунах пайдаэца.

Арахецархочун таро хир ю 1ама:

- фонетикан коьрта исбаьхьаллин г1ирсаш бовза;
- прозаически а, поэтически а тексташ къастош еша.

Морфемика а, дешан кхолладалар а

Арахецархо 1емар ву:

- дешан анализ ярца маь1нийн, грамматически, дошкхолладаларан буха т1ехь дешнаш морфемашка декъа;
- дошкхолладаларан 1амийна некъаш къасто;
- морфемикех, дошкхолладаларх долчу хаарех, говзаллах нийсаяздан дарехь, дешнийн грамматически, лексически анализ д1аяхьарехь пайдаэца.

Арахецархочун таро хир ю 1ама:

- дошкхолладаларан з1енаш а, дошкхолладаларан баннаш а къасто;
- дошкхолладаларехь а, исбаьхьаллин а къамелехь коьрта исбаьхьаллин г1ирсаш бовза а, церан мах хадо а;
- морфемни а, дошкхолладаларан а, этимологически а, мультимедийни а дошамашна а, справочникашна а т1ера цхьаьна оьшу хаам схьаэца.

Лексиологи а, фразеологи а

Арахецархо Iемар ву:

- дешан лексически анализ кхочушъян;
- тематически тобанашца дешнаш вовшахтоха;
- дешнашна антонимаш, синонимаш яло;
- фразеологически карчамаш бовза;
- барта а, йозанан а аларшкахъ лексически барамаш (норманаш) ларбан;
- дешан тIедеанчу маьIнийн буха тIехъ кхоллаелчу тропан коьрта тайпанаш (метафора, эпитет, олицетворени) йовза;
- тайп-тайпанчу лексически дошамех (маьIнийн (толковый), синонимийн, антонимийн, фразеологизмийн, и. д.кх.) пайдаэца а, тайп-тайпанчу гIуллакхдарехъ цу тIера схьаэцначу хаамех пайдаэца а.

Арахецархочун таро хир ю Iама:

- дешан лексически а, грамматически а маьIнийн башхаллийн аргументаш яло;
- тайп-тайпана омонимаш йовза;
- публицистически а, исбаьхьаллин а кьамелехъ лексикин а, фразеологин а коьрта исбаьхьаллин гIирсаш бовза а, церан мах хадо а; лексически гIирсаш Iилманан а, официально-гIуллакхан а тексташкахъ кьамелан стилийн башхаллех пайдаэцарх кхето;
- тайп-тайпанчу лексически дошамех (маьIнийн (толковый), синонимийн, антонимийн, фразеологизмийн, и. д.кх.), справочникех, мультимедийничарех а цхьаьна пайдаэца а, тайп-тайпанчу гIуллакхдарехъ цу тIера схьаэцначу хаамех пайдаэца а.

Морфологи

Арахецархо Iемар ву:

- лааме коьрта кьамелан дакъош а, церан кепаш а, гIуллакхан кьамелан дакъош довза;
- дашна, кьамелан дакъа санна, таллам бан;
- морфологически хаарех а, говзаллех а нийсаяздарехъ а, талламбаран (анализ яран) тайп-тайпанчу кепашкахъ а пайдаэца.

Арахецархочун таро хир ю Iама:

- морфологин синонимически гIирсашна таллам бан (анализ ян);
- грамматически омонимаш къасто.

Синтаксис

Арахецархо Iемар ву:

- синтаксисан коьрта единицаш (дешнийн цхьаьнакхетар, предложени), церан кепаш йовза;
- шен барта а, йозанан а кьамелехъ тайп-тайпанчу синонимически синтаксически конструкцех а, синтаксически хаарех а, говзаллех а пайдаэца.

Арахецархочун таро хир ю Iама:

- синтаксисан синонимически гIирсийн анализ ян;
- синтаксисан публицистически а, исбаьхьаллин а кьамелан исбаьхьаллин гIирсаш бовза а, церан мах хадо а; тексташкахъ синтаксически конструкцеш Iилманан а, официально-гIуллакхан кьамелан стилийн башхаллаш юкъаялор кхето;
- исбаьхьаллин лехаман хьежамехъ синтаксически конструкцийн башхаллаш юкъаялош, кьамелан функционально-стилистически анализ ян.

Нийсаяздар: орфографи а, пунктуаци а.

Арахецархо Iемар ву:

- йоза дIадахьарехъ (курсан чулацаман барамехъ) орфографически а, пунктуационни а барамаш ларбан;
- барта кепехъ (ойлаяр-рассуждени), йозанан кепехъ (графически хьаьркийн гIоьнца) къастийна яздар кхето;

- орфографически а, пунктуационни а гламаташ каро а, нисдан а;
- орфографически дошамашна а, справочникашна а тлера оышу хаам схъаэца, йоза дладахъарехъ цунах пайдаэца.

Арахецархочун таро хир ю лама:

- къамелан маџнийн аглонаш йовзийтарехъ орфографин а, пунктуацин а меттиг гайта;
- нийсаязданан мултимедийни орфографически дошамашна а, справочникашна а тлера оышу хаам схъаэца; йозанехъ оцу хаамех пайдаэца.

Мотт а, оьздангалла а.

Арахецархо лемар ву:

- исбаъхъаллин литературехъ а, исторически тексташкахъ а, халкъан барта кхоллараллин говзаршкахъ а къоман-оьздангаллин декъан маџница меттан цхъааллаш билгалъяха;
- мотт хааро шен мехкан истори а, оьздангалла а йовза гла деш хилар гойтуш долу масалш дало;
- лер-дахарехъ а, дешаран глауллакхдарехъ а нохчийн къамелдаран оьздангаллин бакъонех нийса пайдаэца.

Арахецархочун таро хир ю лама:

- къастийначу масалш тлехъ меттан, оьздангаллин, халкъан историн мотт лелорхойн юкъаметтиг къасто;
- нохчийн къамелан оьздангалла Россин а, дуьненан цхъадолчу къаьмнийн а къамелан оьздангаллица юста а, анализ ян а.

2. Дешаран курсан чулацам

Нохчийн мотт ламоран декъехула программин чулацаман коьрта башхаллаш билгалыйна коммуникативни, меттан, лингвистически, культуроведчески кхиарехъ хаарш, шардарш карадерзорца доьзна. Программин длахлоттаман бухе диллинарг чулацаман кхо дакъа ду:

- Коммуникативни хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам;
- Меттан а, лингвистически а хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам;
- Культуроведчески хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам.

I. Коммуникативни декъехула долчу хаарша шайна чулоцу массо а кепара къамелдаран а, барта а йозанан къамелан культуран баххаш карадирзина хилар; тайп-тайпанчу дахаран хъелашкахъ а, шен нийсархошца (5-7, 8-9 классийн дешархой) вовших кхеташ, психологически башхаллаш, зеделларг, дуьйцучуьнга шовкъ хилар а тидаме а оьцуш, тайп-тайпанчу муьрашкахъ тлекаре ян а, къамел дан кийча а, хъуьнаре а хилар.

II. Меттан а, лингвистически а декъехула долчу хаарша шайна чулоцу юкъараллин хиламехъ маџне долу хлума санна маттаца доьзна хаарш карадерзор; цуьнан длахлоттам а, кхиар а, цо ден глауллакх а дика девзаш хилар; нохчийн литературни мотт а, оьцуш болу дешнийн барам а, къамелан грамматически длахлоттам а карабирзина хилар; меттан хиламаш а, бакъдерш а мах хадо хаарца талла хааран хъуьнар карадерзор; тайп-тайпанчу лингвистически словарех пайдаэца хаар.

III. Культуроведчески декъехула долчу хаарша шайна чулоцу къоман культурин кеп санна мотт тлеаца безарх а, халкъан истори а, мотт а вовших бозабелла а, нохчийн мотт къоман-культуран башхалла хиларх а кхетар; гиллакхехъ, норманаш ларъеш, нохчийн маттахъ къамелдан а, кхечу къаьмнийн векалшца оьзда юкъаметтигаш лело а хаар.

I-ра чулацаман дакъа лаьтта хлукху дакъойх: «Къамел», «Текст», «Къамел дарехула долу глауллакх».

II-гла чулацаман дакъа лаьтта хлукху дакъойх: «Нохчийн маттах болу юкъара хаамаш», «Фонетика. Графика. Орфоэпи», «Дешан хлоттам а, дошкхолладар а», «Лексика а, фразеологи а», «Морфологи», «Синтаксис», «Орфографи а, пунктуаци а».

III-гIа чулацаман дакъа хIокху декъаца билгалдина «Мотт а, культура а».

Дакъойн чулацам ша-ша къаьстина бовзуьйту, амма къамел кхиор доьзна ду хIор дакъа Iаморца а, цхъана кепе ялийначу меттан курсан хIор темица а. ХIор дакъа шина блоках лаьтташ ду: хьалхара (терахь 1) теманаш а, царах болу теоретически хаамаш бовзуьйту, шолгIа (терахь 2) хьалхарчу пунктехь цIерш яьхна теманаш караерзоран хьокъехь кхочушден дешаран коьрта гIуллакхаш доьзуьйту.

I. Коммуникативни хаарш кхиорехь кхачо ен чулацам

1-ра дакъа. Къамел а, къамелаца ен тIекаре а

1. Мотт а, къамел а. Монологически а, диалогически а, барта а, йозанан а къамел. Монолог. Диалог. Къамелаца ен тIекаре. Къамелан хьал а, цуьнан дакъош а. Юкъара а, книгийн а мотт. Юкъара меттан коьрта башхаллаш а, жанраш а. Къамелан стилаш: Iилманан, леррина-гIуллакхан, публицистически. Iилманан, публицистически, леррина-гIуллакхан стилийн коьрта жанраш. Исбаьхьаллин литературан мотт.

2. Барта а, йозанан а, юкъара а, книгийн, монологически, диалогически къамелан коьртачу башхаллах кхеташ хилар а, уьш вовших къасто хууш а хилар. Монологан а, диалоган тайп-тайпана кепаш караерзор. Долчу хьоле а, тIекаре яран Iалашонашка а хьаьжжина, меттан гIирсех пайдаэцар. ТIекаре яр дукхахьолахь нислуш долчу хьелашкахь къамелан норманех нийса пайдаэцар карадерзор. Стилийн, жанрийн башхаллаш тидаме а оьцуш, тексташ вовшашца юстар а, царна таллам бар. Тайп-тайпанчу стилашкахь, жанрашкахь ша барта а, йозанан а, аларш кхоллар.

2-гIа дакъа. Къамелан оьздангалла

1. Литературни меттан норманех болу кхетам. Меттан норма а, цуьнан декхарш а. Нохчийн литературни меттан коьрта норманаш: орфоэпически, лексически, грамматически, стилистически, нийсаязданан. Норманийн кепаш. Нохчийн меттан словараш.

2. Нохчийн литературни меттан коьрта норманаш караерзор а, шен къамелехь уьш ларъяр а. Литературни маттах лаьцна болу хаамаш схьалохуш дошамех пайдаэцар.

3-гIа дакъа. Текст

1. Текст къамелан произведени санна, цуьнан билгалонаш а, башхаллаш а. Тема, коьрта ойла, текстан дIахIоттам. Предложенийн, текстан дакъойн уьйрийн гIирсаш а, кепаш а. Абзац. Абзацо текстехь кхочушден гIуллакх. Текстан даран-маьIнин тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлаярца дийцар. Иьделла тайпанаш: ойлаяран кепашца суртхIоттор, суртхIотторан а, ойлаяран а кепашца дийцар и дI. кх. а. Къамелан тайпанийн стилистически кепаш. Хаамийн текст юха кечъяран коьрта тайпанаш: план, конспект.

2. Текстан даран-маьIнин муьлхачу тайпанан ю а, дIахIоттаме а, теме а, коьртачу ойлане а хьаьжжина, анализ яр. Шен ойланехь дерг маьIница хьалха-тIаьхьа догIург хила дезачу кепара нисдарца доьзийтар. Текст маьIнин дакъошка екъар а, текстан план хIоттор а. Текстехь предложенеш вовших йоьзна гIирсаш а, кепаш а билгалъяр, къамелехь царах пайдаэцар. Текстан дIахIоттаман норманаш ларъеш (хьалха-тIаьхьа хила дезар цхьаьнадогIуш, кхеташ а, темица йогIуш а, йозаелла а хилар), тексташ кхоллар. Къамелан аларан мах хадор а, иза кхачаме далор а. Плане а, конспекте а ерзош, текст юхакечъяр.

4-гIа дакъа. Къамелдар

Къамелдаран тайпанаш: ладогIар, ешар, вистхилар, йоза.

ЛадогIар. Юккъерчу барамехь лергана хозуьйтучу текстах цхъанакепара кхетар. Ша ладоьгIна йолу текст шорйинчу я яцйинчу барамехь кхечуьнга дIакхачор. ШГIХ маттах кхеташ хилар.

Ешар: талларан, йовзаран, лахаран хьесапехь. Ешаран тайп-тайпана кепаш а, дешаран книгица я кхиболчу хаамийн хьостанашца болх бар а карадерзор.

Вистхилар. ТIекаре яран хьоле а, меттиге а, Iалашонашка а хьаьжжина, барта монологически а, мехала социокультурни а, гIиллакх-оьздангаллин а, динан а дешаран теманашна аларш кхоллар. ХатI (стиль) а, жанр а тидаме а оьцуш, монолог-суртхIотторан, монолог-дийцаран, монолог-ойлаяран кепара шен аларш кхоллар.

Йоза. ЛадобгІна я ешна текст йозане ерзор (ма-ярра, яцїина, хаържина). Тайп-тайпанчу жанрийн, хотгїйн (стилан) йозанан тексташ кхоллар. Гуллакхан кехаташ хїттор (дїахьедар (заявление), хаам бар (объявление), тоьшалла (доверенность), резюме).

II. Маттах долу хаарш кхиорехь кхачо ен чулацам

1-ра дакъа. Нохчийн маттах болу юкъара хаамаш

1. Нохчийн мотт – Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт. Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт. Мотт – адамийн уйьран а, кхиаран а, къийсаман а гїирс.

2. Меттан мехаллех а, юкъараллин дахарехь цо дїалоцучу меттигах а кхеташ хилар.

2-гІа дакъа. Фонетика. Графика. Орфоэпи

1. Фонетика а, графика а, орфоэпи а лингвистикин дакъош санна. Аз – меттан уггар а жима дакъа. Озан а, элпан а дазар. Хїинцалера нохчийн абат. Фонетически транскрипцин цхьайолу кепаш (элементаш). Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Къамелдарехь аьзнийн хийцадалар. Нохчийн меттан шатайпана аьзнаш. Деха а, доца а мукъа аьзнаш. Дифтонгаш ие, уо, оьв. Нохчийн меттан интонаци, интонационни конструкцийн коьрта тайпанаш. Орфоэпин коьрта норманаш.

2. Деха а, доца а, мукъа а, мукъаза а, зевне а, къора а аьзнаш къестор. Дешан озан а, элпан

а хїоттам дувхь-дувхьал хїоттор. Дешан озан-элпан анализ яр. Дешнаш дакъошка декъар. Дош цхьана могланера вукху моглане сехьадаккхаран хаарш карадерзор. Нохчийн меттан интонаци а, орфоэпически норманаш а карайирзина хилар. Нохчийн меттан интонацин а, аьзнийн системин а башхаллех кхеташ хилар.

3-гІа дакъа. Дешан хїоттам а, дошкхолладалар а

1. Морфема меттан жима а, маьІне а дакъа хиларх кхетар. Дешан лард а, чаккхе а. Орам. Цхьанаораман дешнаш. Орамерчу элпийн хийцадалар. Суффикс. Дешхьалхе.

Схьадовлаза а, схьадевлла а дешнаш. Дошкхолладалларх а, хийцадаларх а болу кхетам. Дошкхолларан а, формакхолларан а морфемаш. Нохчийн меттан дошкхолларан коьрта некъаш. Дошкхолладаларан га (пара) а, дошкхолладаларан зїе а. Морфемни а, дошкхолладаларан а словараш.

2. Нохчийн дешан хїоттаман башхаллех кхеташ хилар. Дешнаш а, дешан форманаш а кхолларехь морфемаша дечу гуллакхах кхеташ хилар. Дешан морфемаш къастор. Дошкхолларан дакъошка хьаьжжина, дешан мехалла билгалъяр. Цхьанаораман дешнаш харжар, къамелехь царах пайдаэцар. Дешнийн зїенаш а, дешнаш кхолларан а коьрта некъаш билгалдар. Тайп-тайпанчу некъашца дешнаш кхолла хаар карадерзор. Нийсаяздарехь дошкхолладаларан а, морфемийн декъехула карадирзиначу хаарех, шардарех пайдаэцар. Тайп-тайпана хьесапаш морфемни а, дошкхолладаларан а дошамашца кхочушдар.

Дешан хїоттамца дешнаш таллар, дошкхолладаларан таллам бар.

4-гІа дакъа. Лексика а, фразеологи а

1. Дош – меттан цхьа дакъа. Дешан лексически а, грамматически а маьІна. Къоман культурин маьІнин дакъа шайца долу дешнаш. ЦхьанамаьІнин а, дуккха а маьІнийн а дешнаш, дешан нийса а, тїедеана а маьІна. Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Нохчийн меттан лексика, шен схьаяларе хьаьжжина (билгала нохчийн а, тїеэцна а), жигара а, кїезиг пайдаоьцу а (историзмаш, архаизмаш, неологизмаш), цунах пайдаэцаран гуо (юкъара, шуьйра пайдаоьцу дешнаш, диалектизмаш, терминаш, профессионализмаш).

Лексикин стилистически дакъош: книжни, юкъара, къамелан.

Фразеологизмаш, церан билгалонаш а, маьІна а. Аларш, дустарш, кицанаш.

Нохчийн меттан дошамаш. Шинаметтан дошамаш.

2. Дахаран хьелашкахь тїекареш дїакхехьарна оьшучу барамехь лексически а, фразеологически а аларш карадерзор. Тїекаре яран хьоле а, їалашоне а хьаьжжина, къамелехь шайн маьІнашца вовшашца даза тарлуш долчу дешнех пайдаэцар. Дешнийн маьІнаш къасторхьама а, синонимаш, антонимаш, фразеологически цхьаьнакхетарш харжархьама а, тайп-тайпанчу дошамашца болх бар.

Дош лексически къастор.

5-гIа дакъа. Морфологи

1. Морфологи – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан къамелан дакъош. Коьрта къамелан дакъош. Церан грамматически маъIна а, морфологически билгалонаш а, синтаксически гIуллакх а. Нохчийн меттан дожарийн система: маъIна, кепаш, пайдаэцар. Нохчийн меттан къамелан дакъойн хенийн, классни гайтамийн система: маъIна, кепаш, пайдаэцар. ГIуллакхан къамелан дакъош. Церан маъIна, морфологически билгалонаш, синтаксически гIуллакх. ГIуллакхан къамелан дакъойн тайпанаш: маъIна, хIоттам, синтаксически гIуллакх. Айдардешнаш а, азтардаран дешнаш а.

2. Шайн коьртачу билгалонашца тайп-тайпана къамелан дакъош довзар. Дош морфологически къастор. Нохчийн литературни меттан норманашца догIуш тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнийн кепех (форманех) пайдаэцар. Нохчийн а, оьрсийн а меттанийн къамелан дакъойн юкъара а, башха а долчух кхетар.

6-гIа дакъа. Синтаксис

1. Синтаксис – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан синтаксисан дакъош. Дешнийн цхьаьнакхетар а, цуьнан дIахIоттам а, тайпанаш а. Дешнийн цхьаьнакхетарехь дешнийн уйр а, тайпанаш а (бартбар, урхалла, гIетовжар). Предложени, цуьнан дIахIоттам а, грамматически маъIна а. Аларан Iалашоне а, эшаре а хьаьжжина, предложенийн тайпанаш. Предложени кечъеш болу гIирсаш: эшар (интонаци), логически тохар, дешнийн къепе. Предложенин грамматически бух. Цхьалхе а, чолхе а предложенеш. Цхьалхе предложени. Предложенин коьрта а, коьртаза а меженаш а, церан хилар а. Цхьалхечу предложенийн тайпанаш: шинахIоттаман а, цхьанахIоттаман а, яржина а, яржаза а, юьззина а, юьззина йоцу а, чолхейьлла а, чолхейлаза а. ЦхьанахIоттаман предложенийн тайпанаш. Чолхейьлла предложени. Цхьанатайпанчу а, шакъаьстинчу а меженашца а, тIедерзарца а, юкъадалочу дешнашца а, юкъаялочу конструкцешца а йолу предложенеш. Чолхе предложени, цуьнан дIахIоттам а, грамматически бух а. Чолхечу предложенийн тайпанаш: хуттургийн а, хуттургаш йоцу а, чолхе-цхьаьнакхетаран а, чолхе-кара а. Чолхе-цхьаьнакхетаран предложени: дIахIоттам, тайпанаш, вовшехIозаран гIирсаш а, кепаш а. Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкарчу цхьалхечу предложенийн маъIнаш. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш. Чолхе-кара предложенеш: дIахIоттам, тайпанаш. Чолхе-карачу предложенехь коьртачу а, тIетухучу а предложенийн уйран гIирс. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш. Хуттургаш йоцу чолхе предложени, дIахIоттам. Хуттургаш йоцу чолхечу предложенешкарчу цхьалхечу предложенийн маъIнаш. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш. Нехан къамел довзийтаран кепаш. Текст синтаксически дакъа санна. Предложенийн а, текстан дакъойн а уйрийн гIирсаш а, кепаш а.

2. Дешнийн цхьаьнакхетарехь дешнийн уйран кеп къастор, предложенин грамматически бух билгалбар. Цхьалхечу а, чолхечу а предложенийн тайпанаш билгалдар. Предложени синтаксически къастор. Чолхе-кара предложенеш цхьалхечу а, цхьалхенаш чолхечу а предложенешка ерзор. Текст а, дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а кхолларан норманаш ларъяр.

7-гIа дакъа. Орфографи а, пунктуаци а

1. Орфографи дешнаш а, церан форманаш а нийсаязъяран раж (система) санна. Орфограммех кхетам балар. Орамера элпаш нийсаяздар. Дешхьалхенаш, суффиксаш, чаккхенаш нийсаязъяр. Ё, Ъ нийсаяздар. Цхьаьна а, дефисца а, къаьстина а яздар. Доккха а, жима а элп яздар. Дош сехьадаккхар. Орфографически дошамаш а, справочникаш а. Пунктуаци нийсаяздаран бакъонийн раж (система) санна. Пунктограммех кхетам балар. Предложенин чаккхенгахь, цхьалхечу (чолхейьллачу а, чолхейлазчу а), чолхечу предложенешкахь, ма-дарра къамелехь, цитаташкахь, диалогехь сацаран хьаьркаш.

2. Орфографически а, пунктуационни а хааршца йоьзна само кхиор. Йозанехь орфографически а, пунктуационни а коьрта норманаш ларъяр. Дош орфографически къастор.

Пунктуационни къастор. Орфографически а, пунктуационни а хьесапаш кхочушдеш орфографически дошамех, нийсаяздаран справочникех пайдаэцар.

III. Культуроведчески хаарш кхиорехь кхачо ен чулацам

1-ра дакъа. Къоман оздангалла маттахь а, къамелехь а

1. Мотт а, оздангалла а вовшех йозаелла хилар. Нохчийн мотт – исбаьхьаллин литературин мотт. Маттахь къоман истори а, культура а гайтар. Нохчийн къамелан оздангалла а, цуьнан башхаллаш а. Россехь дехачу къаьмнийн меттанаша вовшашна бен тIеIаткъам.

2. Халкъан барта кхоллараллин а, исбаьхьаллин литературин а произведенешкахь къоман культурин дакъа шеца долу меттан цхьааллаш билгалъяхар, лингвистически дошамийн гIоьнца церан маъIнаш дастар. Матте культурин хиламе санна кхетаме хьажар. Мотт ларар, цуьнга шовкъ кхоллар.

3. Дешаран-тематикин хъесан

9 класс

Дешаран курсан дакъа	Сахьтийн барам	Талламан белхийн барам (тест)	Кхоллараллин белхийн барам
Карладаккхар	5	1	
Чолхечу предложенин синтаксис	1		2
Чолхе-цхъаьнакхетта предложенеш	4		2
Чолхе-карара предложенеш	17	2	2
Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш	5	1	2
Маттах лаьцна юкъара хаамаш	5	1	2
ТЛК тӀехь болх бар	8	2	
Ӏамийнарг карладаккхар, тӀечӀагӀдар.	6		
Дерриг	51	7	10

9 класс

№	Дешаран курсан дакъа	Сахьтийн барам
1	Карладаккхар	11
Чолхечу предложенийн синтаксис		
2	Чолхе предложени	4
3	Чолхе-цхъаьнакхетта предложенеш	9
4	Чолхе-карара предложенеш	11
5	ТӀетухучу предложенийн кепаш	17
6	Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш	14
7	Маттах лаьцна юкъара хаамаш	13
8	Дешаран шарахь Ӏамийнарг карладаккхар	7
9	Талламан белхаш (4 тест)	6
10	Къамел кхиоран белхаш	10
	Дерриг	102

Йийцаре йина
методически цхъаьнакхетараллин
кхеташонехъ.

_____ Канаева И.Р.

Протокол №
29. 08. 2022 шо.

Барт бина
дешаран декъехула
директоран г1оьнча

_____ Алимханова Х.Д.

Ч1аг1йо
Гуьмсан к1оштан
Джалкхерчу №2 йуккьерчу
ишколан директор

_____ Юнусов Н.Х.

30 .08. 2022 ш. №
омрица дог1уш

**Иссалг1ачу классехъ нохчийн мотт хъехаран
рузманан-тематически хъесап**

Дешаран т1ег1а: коьрта йукъара дешар
2022 – 2023 дешаран шо

К1иранах 3 сахът

Хъехархо: **Вашаева А.Ш.**

2022-2023 дешаран шо

Предмет хъехарехъ пайдаоьцу 1амат:

«Нохчийн мотт» (синтаксис), 8 – 9-чуй классашна 1амат. Соьлжа-Г1ала 2022.
Джамалханов З.Д., Вагапова Т.М., Эсхаджиев Я.У., Овхадов М.Р., Абдулкадырова Р.А.

Сахьтийн барам

шарахъ	102	к1иранах	3
хьалхарчу четвертехъ	25	кхоалг1ачу четвертехъ	31
шолг1ачу четвертехъ	23	йобалг1ачу четвертехъ	23

Кхоллараллин белхийн барамаш

Талламан белхийн барам		Изложенийн барам		Сочиненийн барам	
шарахъ	5	шарахъ	3	шарахъ	2
хьалхарчу четвертехъ	2	хьалхарчу четвертехъ	1	хьалхарчу четвертехъ	–
шолг1ачу четвертехъ	1	шолг1ачу четвертехъ	1	шолг1ачу четвертехъ	–
кхоалг1ачу четвертехъ	1	кхоалг1ачу четвертехъ	1	кхоалг1ачу четвертехъ	1
йобалг1ачу четвертехъ	1	йобалг1ачу четвертехъ	–	йобалг1ачу четвертехъ	1

Рог1алла	Чулацам	Сахьт	Хьесаца хан	Билгал хан
Хьалхара ахшо – 48 сахьт				
Карладаккхар				
1	Ненан мотт – дахаран хазна.	1	05.09.	
2	Орфографи.	1	06.09.	
3	Дешнийн цхьаьнакхетарш, церан тайпанаш.	1	07.09.	
4	Предложенехъ дешнийн уьйр.	1	12.09.	
5	Предложения коьрта меженаш.	1	13.09.	
6	Предложения коьртаза меженаш.	1	14.09.	
7	Цхьалхечу предложенийн кепаш.	1	19.09.	
8	«Накъосталлин куьг» талламан болх йазбар.	1	20.09.	
9	Г1алаташ т1ехъ болх бар. Предложения цхьанатайпана меженаш.	1	21.09.	
10	Предложения грамматически уьйр йоцу дешнаш.	1	26.09.	
11	Предложения шакъаьстина меженаш.	1	27.09.	
12	Ма-дарра а, лач а къамел.	1	28.09.	
Чолхечу предложенийн синтаксис				
Чолхе предложени				
13	Чолхечу предложених лаьцна йукъара кхетам.	1	03.10.	
14	Чолхечу предложених лаьцна йукъара кхетам т1еч1аг1бар.	1	04.10.	
Чолхе-цхьаьнакхетта предложениш				
15	Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложених лаьцна йукъара кхетам.	1	05.10.	
16	Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложених лаьцна йукъара кхетам т1еч1аг1бар.	1	10.10.	

17	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкахь дозаран хуттургаш.	1	11.10.	
18	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкахь дозаран хуттургаш тӀечӀагӀйар.	1	12.10.	
19	Талламан болх: «Дагалецамаш».	1	17.10.	
20	ГӀалаташ тӀехь болх. Чолхе-цхъаьнакхетта предложенеш.	1	18.10.	
21	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкахь дуьхьалара хуттургаш.	1	19.10.	
22	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкахь дуьхьалара хуттургаш тӀечӀагӀйар.	1	24.10.	
23	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкахь къасторан хуттургаш.	1	25.10.	
24	ПКЭ-н кепехь «Бабин тӀорказ» изложени йазйан кечам.	1	26.10.	
25	ПКЭ-н кепехь «Бабин тӀорказ» йазйар.	1	07.11.	
26	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенеш лаьцна ламийнарг карладакхар. Тестировани йар.	1	08.11.	
27	Чолхечу предложенеш лаьцна ламийнарг кӀаргдар, тӀечӀагӀдар.	1	09.11.	
Чолхе-карара предложенеш				
28	Чолхе-караарчу предложенеш лаьцна йукъара кхетам.	1	14.11.	
29	Чолхе-караарчу предложенеш лаьцна йукъара кхетам тӀечӀагӀбар.	1	15.11.	
30	Чолхе-караарчу предложенеш хуттургаш а, хуттургийн дешнаш а.	1	16.11.	
31	Чолхе-караарчу предложенеш хуттургаш а, хуттургийн дешнаш а тӀечӀагӀдар.	1	21.11.	
32	Чолхе-караарчу предложенеш тӀетухучун меттиг а, сацаран хьаьркаш а.	1	22.11.	
33	Чолхе-караарчу предложенеш тӀетухучун меттиг а, сацаран хьаьркаш а тӀечӀагӀйар.	1	23.11.	
34	ПКЭ-н кепехь «Вайнехан доьзал» изложени йазйан кечам бар.	1	28.11.	
35	ПКЭ-н кепехь «Вайнехан доьзал» изложени йазйар.	1	29.11.	
ТӀетухучу предложенийн кепаш				
36	ТӀетухучу предложенийн кепаш.	1	30.11.	
37	ТӀетухучу предложенийн кепаш тӀечӀагӀйар.	1	05.12.	
38	«Ненан дарбане куьг» талламан болх йазбар.	1	06.12.	
	ГӀалаташ тӀехь болх. Кхачаман тӀетуху предложенеш.	1	07.12.	
39	Кхачаман тӀетуху предложенеш тӀечӀагӀйар.	1	12.12.	
40	Къастаман тӀетуху предложенеш.	1	13.12.	
41	Къастаман тӀетуху предложенеш тӀечӀагӀйар.	1	14.12.	
42	Хенан тӀетуху предложенеш.	1	19.12.	
43	Хенан тӀетуху предложенеш тӀечӀагӀйар.	1	20.12.	
44	Тестировани яр.	1	21.12.	
45	Даран суьртан тӀетуху предложенеш.	1	26.12.	
46	Даран суьртан тӀетуху предложенеш тӀечӀагӀйар.	1	27.12.	
47	Чолхе-караарчу предложенеш сацаран хьаьркаш хӀитторан бакъонаш карлаяхар.	1	28.12.	
48	Чолхе-караарчу предложенеш лаьцна ламийнарг кӀаргдар, тӀечӀагӀдар.	1	29.12.	

Шолгла ахшо – 54 сахът

49	Бахъанин тлетуху предложениш.	1	09.01.	
50	Бахъанин тлетуху предложениш тlechlaglйар.	1	10.01.	
51	лалашонан тлетуху предложениш.	1	11.01.	
52	лалашонан тлетуху предложениш тlechlaglйар.	1	16.01.	
53	Бехкаман тлетуху предложениш.	1	17.01.	
54	Бехкаман тлетуху предложениш тlechlaglйар.	1	18.01.	
55	ПКЭ-н кепехъ «Оьзда кlант» изложени йазйан кечам бар.	1	23.01.	
56	ПКЭ-н кепехъ «Оьзда кlант» изложени йазйар.	1	24.01.	
57	Тлетухучу предложенийн кепаш карлайахар.	1	25.01.	
58	Масех тлетухучуьнца йолу чолхе-карара предложениш.	1	30.01.	
59	Масех тлетухучуьнца йолу чолхе-карара предложениш тlechlaglйар.	1	31.01.	
60	Чолхе-караччу предложенех лаьцна lамийнарг карладаккхар, тlechlaglдар.	1	01.02.	
61	Чолхечу предложенех лаьцна lамийнарг карладаккхар, тlechlaglдар.	1	06.02.	
Хуттургаш йоцу чолхе предложениш				
62	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех лаьцна йукъара кхетам.	1	07.02.	
63	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех лаьцна йукъара кхетам тlechlaglбар.	1	13.02.	
64	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенийн маьlнаш.	1	14.02.	
65	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенийн маьlнаш тlechlaglдар.	1	15.02.	
66	ПКЭ-н кепехъ «Къонахаллин билгалонаш» сочинени йазйан кечам бар. (№27 вариант).	1	20.02.	
67	ПКЭ-н кепехъ «Къонахаллин билгалонаш» сочинени йазйар.	1	21.02.	
68	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенишкахъ сацаран хьаьркаш хlиттор: цlоьмалг.	1	22.02.	
69	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенишкахъ сацаран хьаьркаш хlиттор: цlоьмалг. Тlechlaglдар.	1	27.02.	
70	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенишкахъ сацаран хьаьркаш хlиттор: цlоьмалгаца тlадам.	1	28.02.	
71	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенишкахъ сацаран хьаьркаш хlиттор: цlоьмалгаца тlадам. Тlechlaglдар.	1	29.02.	
72	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенишкахъ сацаран хьаьркаш хlиттор: тире.	1	05.03.	
73	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенишкахъ сацаран хьаьркаш хlиттор: тире. Тlechlaglдар.	1	06.03.	
74	«Нохчийчоьнан воl» талламан болх йазбар.	1	07.03.	
75	Гlалаташ тlехъ болх бар. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенишкахъ сацаран хьаьркаш хlиттор: шитlадам.	1	12.03.	
76	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенишкахъ сацаран хьаьркаш хlиттор: шитlадам. Тlechlaglдар.	1	13.03.	
77	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенишкарчу цхьалхечу предложенийн маьlнаш карладахар. Тестировани йар.	1	14.03.	
78	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех lамийнарг карладаккхар, тlechlaglдар.	1	19.03.	

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

79	Мотт а, цуьнан маьлна а, коьрта билгалонаш а.	1	20.03.	
80	Мотт а, цуьнан маьлна а, коьрта билгалонаш а тӀечӀагӀйар.	1	21.03.	
81	Меттан Ӏилманан дакъош а, церан маьлнаш а.	1	02.04.	
82	Меттан Ӏилманан дакъош а, церан маьлнаш а тӀечӀагӀдар.	1	03.04.	
83	ПКЭ-н кепехь «ГӀиллакх – кьонахаллин йуьхь» сочинени йазйан кечам бар. (№10 вариант).	1	04.04.	
84	ПКЭ-н кепехь « ГӀиллакх – кьонахаллин йуьхь » сочинени йазйар.	1	09.04.	
85	Литературни меттан стилаш а, церан башхаллаш а.	1	10.04.	
86	Литературни меттан стилаш а, церан башхаллаш а тӀечӀагӀйар.	1	11.04.	
87	Синонимика – стилистикан бух бу.	1	16.04.	
88	Фразеологически синонимаш. ТӀечӀагӀдар.	1	17.04.	
89	«Хьехархо» талламан болх язбар.	1	18.04.	
90	ГӀалаташ тӀехь болх бар. Литературни меттан норманаш а, меттан исбаьхьаллин башхаллаш а, кьамелан оздангалла а.	1	23.04.	
91	Меттан суртхӀотторан гӀирсаш: дустар, эпитет, метафора.	1	24.04.	
92	Гипербола, символ, риторически хаттар, тӀедерзар.	1	25.04.	
93	Фразеологизмаш.	1	30.04.	
94	Литературни меттан норманаш а, меттан исбаьхьаллин башхаллаш а, кьамелан оздангалла а. ТӀечӀагӀдар.	1	07.05.	

Дешаран шарахь Ӏамийнарг карладаккхар

95	Чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш.	1	08.05.	
96	Чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш тӀечӀагӀйар.	1	14.05.	
97	Чолхе-карара предложенеш.	1	15.05.	
98	Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш.	1	16.05.	
99	Маттах лаьцна хаамаш. Тестировани.	1	21.05.	
100	Нохчийн меттан пачхьалкхан коьртачу экзаменационни белхан дӀахӀоттам а, цуьнан мах хадоран критереш а.	1	22.05.	
101	Синтаксисах лаьцна Ӏамийнарг карладаккхар. ЖамӀ дар.	1	23.05.	
102	Дешаран шарахь бинчу белхан жамӀ дар.	1	25.05.	